

Gamle fortællinger fra Notmark sogn.

Efter lokalhistoriker Andreas Jensens optegnelser

I vore forfædres dage, da man ikke gjorde så udstrakt brug af læge og apotek som nu i tiden, men i sygdomstilfælde søgte hjælp og råd hos en eller anden "klog mand eller kone" hvoraf hver by næsten havde sin mer eller mindre berømthed. Også Klingbjerg har æren af, at have huset en klog mand.

I Norborg kirkebog skrives næmlig under 18. Trini 1748 af sognepræsten følgende bemærkning: Begravet Hans Bertelsen Smed, i Pøl, 44 år. Da han stod på en stige og plukkede humle, brast et trin og han faldt til - jorden og brækkede det ene ben. Han gav sig i kur hos en mand i Klingbjerg i Notmark sogn, hvor han døde. Denne gang har den kloge mand, ikke haft held med sig, men det har nutidens højtpriste læger jo heller ikke altid, så vi vil des uddøjtet, uden at vi kender hans navn, lade ham hvile i fred.

Efter hvad gamle folk fortæller skal det af nuværende J. Vogt beboede hus i liotmark, (art. 13, bynummer 28) for mange år siden været brugt til skole. Ved år 1790 ejedes stedet af en mand ved navn Espen Petersen, som foruden at være byens skolemester tillige var træskomand og om sommeren tørvestryger på hertugen af Augustenborgs udstrakte tørvemose Flæskdam. (Nævnte Espen Petersen havde været medhjælper ved sin fader skolelærer Peter Nielsen i Notmark, som efterfulgtes af degn C. Trolle). Dengang udførtes tørvestrygning lidt anderledes end nutilags, hvorom er mig fortalt følgende. Den opslæbte dynd udtømtes i store firkantede trækasser, hvor den henstod til den var halvtør. Så fik gamle Espen, som han sædvanligt kaldtes, et stykke brædt forbunden under hver fodsål og gik så oven på den halvtørre dynd, for med tørvespade at afstikke tørvene. Disse som var betydelig større end vore dages tørv, stod på enden i kassen, hvor de henstod til de var så tørre, at de kunde sættes i hok. Der findes ved tørvestrygning på mosen der, minder fra den tid, i form af store firkantede tørv således som gamle Espen og hans medhjælper fabrikerede dem.

Ifølge reglementet for hoveritjenesten og slotsgørsler af 1805, skulde de tjenestepligtig bønder under Rumohrsgård hvert år køre to læs tørv fra hertugens tørvemose i Flæskdam til slottet på Augustenborg.

Degnen Christian Carl Trolle af Notmark's ansøgning af 1788 om at få skolen i Notmark tillagt hans embede.

Durehleuchtigste Hertug,
Naadiste Firste og Herre!

Da Skoleholderen her udi Nottmarok ved Døden er afgaaet, saa ville Deres Høyrstlige Durchleutighed naadigst tillade at ieg fremstiller mig med den underdanigste Begiering, at Skolen maatte blive mig tillagt. For nogle Aar siden er ieg kaldet til at være Sogne Degn her for Nottmarck reenighed, og maatte den Tid imodtage Degneboligen for 600 Rigdaler, hvilket har været mig hidindtil og endnu en svar Byrde. Jeg har altså stedse haabet, da ieg sidder ved et lidet Stykke Brød, og har derved store Byrder, at ieg maatte faae Skolen som kunne være mig en Hielp i Fremtiden til at betale noget af min Geld, paa det at ieg med Ære kunne komme igennem Verden, hvorefter ieg stedse har tragtet.

Af Deres Heyfyrstlige Durchleutigheds Herr Fader er mig for over 6 Aar siden, ved sal. Herr Hofraad Martenson den forsikkring given at saa snart Skoleholderen ved Døden afgik, skulde Skolen mig tilfalde. I den Henseende har ieg det beste Haab om en naadig Bønhørelse at Skolen maa blive henlagt til Degne-kaldet , og, forbliver.

Nottmark

den 13. Nov. 1788.

Deres Høifyretlige Durchleutigheds underdanigste Tjener Christian Carl Trolle.

Præsten i Notmark, Mathias Withs anbefaling af Christian Carl Trolles ansøgning om skolemester embedet i Notmark.

Suppleanten haver i 6 Aar været Undermester ved en Skole i Flensburg, og er siden ved Examen af Biskoppen funden beqem til at forestaa en Skole. Dersom hans underdanigste Ansøgning om at blive Skoleholder i Nuthmark i den afdøde Peder Nielsens Sted af Deres Høyfyrsttelige Durchleuehtighed naadigst maa blive antagen, vil jeg Haabe at han med al Redelighed og Troskab vil tage vare paa det ham naadigstbetroede Skoleembede og det skal tillige glæde mig meget, at hans Leve-Brød derved kan forbedres.

Nuthmark den 13de Nov. 1788 Matthias With, p: 1:

Degnen Christian Carl Trolle antages som skoleholder.

L. Å. C. 4.- 119.

20. april 1789

I en skrivelse antager hertug Fridrich Christian degnen Christian Carl Trolle i Notmark som skoleholder, og pålægger ham, at undervise ungdommen efter skolereglementet af 23. februar 1757 med ret til at nyde de samme rettigheder som forgangeren har nydt saalænge han efterkommer sine paatagene pligter.

Degn og senere skolelærer Christian Carl Trolle var født 1746, og havde før sin ansættelse som degn været underskolemester i Flensborg. Han blev 1760 viet til Anna Cathrina Steffensen, født 1756 datter af degn Hans Christian Steffensen i Notmark. Hun døde 1794, 38 år gl. 1798. 27. 7. giftede han sig igen med Dorothea Sophia With, døbt 22. marts 1753, datter af præsten Mathias J. With og hustru Dorothea Sophie født Petersen i Notmark.

Christian Carl Trolle døde 21.2. 1829, 83 gl.

Degnen Christian Carl Trolle ansøger om bedre aflønning.

1796 den 28. 9. ansøger degnen Christian Carl Trolle hertugen om at lette sine anstrengte økonomiske forhold. Han, som nu i 15 år har været organist, degn og skoleholder klager over, at han ved sin tiltrædelse i degneembedet måtte overtage sin svigerfaders yderst medtagne degnebolig, og sammen med overtagelsen og forbedringen maatte overtage sig en gæld paa 600 rdlr. Foruden at skulle underholde sin svigermoder skulde han i de første 5 aar også yde underhold til enken efter sin svigerfaders forgængers enke. Mere end 10 gange har han måttet udrede daabs- og begravelsesomkostninger og lægebetaling, og samtidig er det liden stykke land som staa til hans rådighed blevet indskrænket. Han har således for at klare mine udgifter til renter og til familiens underhold, ikke kunnet svare afdrag på sin gæld.

For renholdelsen af kirken inventaret's "Aufputzen" renholdelse har han kun fået 1 rdlr, for Orgelspillet intet. Han har derfor maattet sætte til og skylder nu 900 rdlr.

Derfor beder han underdanigst fyrstelige Naade hochfyrstlice Durchleuehtighed om at måtte modtage af kirkens midler 150 rdl. og, om at halvdelen af den ved overtagelsen af degneboligen overtagene last, på 500 rdlr. maa blive overført til hans efterfølger. Endvidere beder han om at faa sin løn for organist og skoleholder forøget med 25 rdlr. årligen. Han henviser til, at ungdommens oplæring har stor betydning for de fyrstelige underdaners velfærd, og lykkelig er regenten som har lykkelige underdaner hvor fornuftige kirke- og skole beamter når han ikke beschweres med næringsssorger, lykkelig kan tjene en fyrste som gefælligst af hjerte tænker på sine betjentes vel.

Hertug Fridrich Cristians besvarelse, og anordning:

På ansøgning og redegørelse for omstændigheder skal der af kirkens midler ydes et bidrag til forbedring af degneboligen ydes 100 rdlr. og desuden bliver hermed bestemt, at efterfølgeren i embedet skal betale 500 rdlr. til nuværende degn, eller hans arvinger, som udtaling på degneboligen. Til suppleanten skal der af kirkens midler ydes et tillæg årlig på 10 rdlr, og ligeledes af Augustenborg årligen ydes 10 rdl.

Augustenborg den 20. 12. 1796

Friedrich Christian.

Efter at hertugens søn var efterfulgt som regerende fyrste, blev denne anordning bekræftet.

Graasten den 29. 9. 1816

C. A. Hz. Sl. H. Augustenborg.

Skoleforstanderskabet i Notmark skoledistriks forslag af 10. januar 1817 til betaling af løn til skolemesteren.

1. De folk som inted hus ejer, anses for uformuende og skal være fri for bidrag til skolelærernes lønninger.
2. Skolen i Notmark er til overflødighed forsynet med ildebrændsel, som efter gammel bestemmelse leveres af boelsmændene. Der leveres 16 Læs tørv.
3. Af skolepligtige børn er der f. t. 115. Af disse har hidtil 60 besøgt skolen. Det gav en indkomst på 60 rigsdaler. I Notmark skoledistriks fyrstlige andel er der af skoledeltagere 32 boelsmænd, 46 ½ kaadnere og 69 instere.

Naar bidraget til skolen ønskes satsledes, at

32 boelsmænd	betaler hver	2	8 ski. = 26 rdlr	2 skl.
46½ kaadner	betaler hver	1	4 skl. = 19 rdlr.	- skl.
69 instere	betaler hver	1	- skl. = 23 rdlr.	- skl.
Tilsammen			69 rdlr.	2 skl.

Undertegnet: Chresten Nicolaisen Hess

Chresten Hess

Hans Eriksen

Nicolai Matzen

Johannes Jebsen

Jens Grau

Hans Jørgensen

Jens Bonde

Hans Jacobsen Schmidt

Peter Johannsen Schmidt.

Notmark skoledistrikts forstanderskabs beslutning af 17 december 1827.

Efter raadslagning og forhandling enedes man om følgende:

1. Ved bygning og creperationer af skolebygninger er det billigst at lade boelsmændene yde spandtjenesten og kådner og indster yde håndtjenesten medens boelsmændene leverer taghalm.
2. Byggeomkostninger for bygning og for reparationer betales indbyrdes i forhold: boelsmænd 16, kådner 4 og instere 3 dele.
- 3 Beregning af skolepenge fastsættes således:
 - a. Lejefolk er i almindelighed fri.
 - b. Skolebrændsel leveres som hidtil. (Boelsmændene leverer tørv.)
 - c. Skolepenge betales af:

boelsmænd	1 rdlr	årligt
kaadnere	24 skl.	årligt
instere	20 skl.	årligt

som opkræves af skoleforstanderen.

Da det i Notmarkskov er nødvendigt at holde en skolemester til at undervise de mindre børn der, indtil de er så store, at de kan søge til Notmarkskole, skal der af skolepengene her årligt ydes 14 rdlr. til denne skole.

Skoleforstanderskabet bestående af

Hundslev:	Christen Hees	boelsmand
	Jens Nicolaisen	boelsmand
	Christian Thomsen	kådner
	Jens Nicolaisen	indster
Notmark:	Peter Nicolaisen Hess	boelsmand
	Hans Peter Hess	kådner
	Poul Roed	indster
Almsted	Jens Grau	boelsmand
	Hans Jensen Bonde	boelsmand
	Niels Hansen	kådner
	Andreas Thomsen	indster
Notmarkskov	Skipper Myndelberg	kådner
	Christian Carl	kådner
	Jørgen Lassen	indster
	Jens Jepsen	indster.

Degn og skoleholder Christian Carl Trolle i Notmark er dog ikke tilfreds med nyordningen af skolepengene af 17. 12. 1827, hvorefter de beløb som beboerne skal betale beløber sig tilsammen på 70 rdlr. selv om det er en forhøjelse af skolepengebeløbt ansøger han om at få dette beløb forhøjet til 80 rdlr.

I sin ansøgning af 9. 1. 1828 til pastor Svendsen som skoleinspektør og videre til hertugen, anfører C. C. Trolle

Sandt er det, at mine indkomster i skolepenge aldrig har været 70 rdlr. årlig, men da ingen bestemt skoleforordning har været før nu, og samme er blevet så strengstens holdt, er dette årsagen til sådan mangel i skoleindkomsten. Efter skolelisten går nu i skole 125 børn. I distriktet gives endnu 20 børn der er skolepligtige men som aldrig har besøgt skolen, endskønt de ere over den befalede alder. Når forældrene lod deres børn gå flittigen i skole, blev det efter ugeskilling en sum på 100 rdlr. Det er en grund.

En anden grund er: Jord til skoletjenesten er udlagt af alle tre byer, 11½ skep land, og aldrig har dette store distrikt pløjet en fure eller gjort det mindste arbejde hverken ved skole eller degne-landeriet, men jeg har selv måttet betale pløjeløn, husreparation og alt. Af disse grunde håber jeg Deres Velbårenhed vil gunstigt indse, at min begjæring på 80 rdlr. er såre billigt. Dog ikke kun for min skyld, da jeg er gammel, men for min efterfølger, da sagen, når den nu bliver afgjort, vil blive vanskelig at rette.

Deres Velbaarenheds hengiverie

Christian Carl Trolle.

Til nærmere begrundelse bilægges en oversigt over indtægterne ved degne og skoleholder embedet for 10 år, nemlig for årene fra 1818 til 1827.

1818 - 161 rdlr. cour. 9 skl.	1823 - 146 rdlr. 7½ ski.
1819 - 149 rdlr. cour. 1 skl.	1824 - 151 rdlr. 5½ ski.
1820 - 133 rdlr. cour. 2½ skl.	1825 - 160 rdlr. 2½ ski.
1821 - 153 rdlr. cour. 13½ skl.	1826 - 169 rdlr. ½ ski.
1822 - 102 rdlr. cour. 2 skl.	1827 - 122 rdlr. 2 ski.
	1827 gældende fra påske til december.

Efter nyordningen af skolepenge til skolemesteren af 17. 12. 1827 får skolelærer og degn følgende indkomst om året :

1. a. Fra herskabet af kirken midler	10 rdlr.
b. af regulerede fattige penge	10 rdlr. (for børn som ikke skal betales for)
d. for kirkelige handlinger	6 rdlr. 12 skl.
e. fri brænde	
2. for degnekaldet (hertuglige område)	
a. 7 tdr. skep. byg	
5 tdr. 5k skep. havre	
90 brød	
b. fra en indster årlig (lejemål)	1 rdlr. 39 skl.
c. for et stykke land	1 rdlr. 13 skl.
d. offer og occidenten	
e. skolepenge	
3. for degnekaldet (kongelige område)	
a. 1 tdr byg og 1 skep byg 27 brød	
b. offer og occidenten	
Summa	98 rdlr. 67 skl.

Derfra skal skoleholderen i Notmark afgive 14 rdlr. til skolemesteren i Notmarkskov. Til skolemesteren i Helved ydes af kirkensmidler årligt 10 rdlr.

Degnegården skal indløses med 300 rdlr. og degnen skal selv vedligeholde boligen og bygningerne.

Degneland og Notmark skoleland udgør 8 tdr. land a. 260 Q. roden.

Til Notmark skole gehører blot hertugelige undergivere, til Helved skole blot kongelige undergivere.